

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій, обліку та фінансів
Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

СЕМЧЕНКО Анастасія Миколаївна

УДК 336.7

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«Кредитування суб'єктів малого бізнесу
комерційними банками України»**

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Анастасія СЕМЧЕНКО

Керівник роботи
ДЕМА Дмитро Іванович
к.е.н., доцент

Житомир – 2025

Робота виконана на кафедрі фінансів і кредиту Поліського національного університету

Рецензент:

доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету, к.е.н., доц. Цегельник Ніна Іванівна

Висновок комісії за результатами попереднього захисту

_____ допустити до захисту _____.

Голова комісії _____ Олександр ВІЛЕНЧУК

Висновок кафедри фінансів і кредиту за результатами попереднього захисту:

допустити до захисту _____.

Протокол засідання кафедри фінансів і кредиту №__ від «__» червня 2025 р.

В.о. завідувача кафедри фінансів і кредиту _____ Лариса НЕДІЛЬСЬКА

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **Анастасія Миколаївна СЕМЧЕНКО** захистила кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____,

за університетською шкалою _____

Секретар ЕК _____ Тетяна ТОВСТУХА

«__» червня 2025р.

АНОТАЦІЯ

Семченко А. М. Кредитування суб'єктів малого бізнесу комерційними банками України. – *Кваліфікаційна робота на правах рукопису.*

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретико-методичні аспекти кредитування суб'єктів малого бізнесу. Проведено аналіз кредитування малого бізнесу комерційними банками України. Запропоновано напрями вдосконалення кредитування малого бізнесу в Україні, зокрема вказано, що з метою активного відновлення діяльності суб'єктів малого бізнесу доцільно впроваджувати комплексні заходи, включаючи запровадження державних гарантій за кредитами, спрощення бюрократичних процедур (через цифровізацію), розвиток мікрофінансування, створення спеціалізованих банківських продуктів та поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями.

Ключові слова: кредит, банківське кредитування, малий бізнес, мікрофінансування, комерційні банки.

ANNOTATION

Semchenko A. M. Lending to small businesses by commercial banks in Ukraine. – *Qualification work on the rights of a manuscript.*

Qualifying work for a bachelor's degree in specialty 072 – Finance, Banking and Insurance. – Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

The thesis examines the theoretical and methodological aspects of lending to small businesses. It analyses lending to small businesses by commercial banks in Ukraine. It proposes ways to improve lending to small businesses in Ukraine, in particular, it states that in order to actively restore the activities of small businesses, it is advisable to implement comprehensive measures, including the introduction of state guarantees for loans, simplification of bureaucratic procedures (through digitalisation), development of microfinance, creation of specialised banking products, and deepening cooperation with international financial organisations.

Keywords: credit, bank lending, small business, microfinance, commercial banks.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1.ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КРЕДИТУВАННЯ	
СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ.....	5
Висновки до розділу 1	14
2.АНАЛІЗ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ	
КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ УКРАЇНИ.....	14
Висновки до розділу 2	20
3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТУВАННЯ	
МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	21
Висновки до розділу 3	26
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29
ДОДАТКИ.....	36

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Малий бізнес відіграє ключову роль у розвитку економіки України, забезпечуючи значну частку зайнятості населення, сприяючи зростанню ВВП та формуванню конкурентного середовища. Водночас суб'єкти малого підприємництва стикаються з численними труднощами, серед яких недостатня фінансова забезпеченість є однією з найгостріших проблем. Для стабільного функціонування та розвитку малого бізнесу необхідний доступ до кредитних ресурсів, що надаються комерційними банками.

Кредитування малого бізнесу є важливим чинником економічного зростання, однак в Україні воно супроводжується низкою бар'єрів, таких як високі процентні ставки, жорсткі вимоги до застави, обмежений доступ до довгострокового фінансування. В умовах економічної нестабільності та зростаючих викликів для підприємництва вивчення механізмів банківського кредитування малого бізнесу та пошук шляхів їх вдосконалення набувають особливої значущості.

Аналіз останніх досліджень склали праці таких науковців, як Гаркуша Ю., Гончарук Т., Грищук Н., Казак О., Квасниця О., Коваленко В., Мушій Р., Панченко О., Партин Г., Романишин В., Черняєва О., Шульга Н. та ін.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану кредитування малого бізнесу комерційними банками України. Для досягнення мети в роботі визначено такі завдання:

- розкрити теоретичні аспекти кредитування суб'єктів малого бізнесу.
- провести аналіз кредитування малого бізнесу комерційними банками України.
- визначити напрями вдосконалення кредитування малого бізнесу в Україні.

Об'єктом дослідження є процес кредитування суб'єктів малого бізнесу комерційними банками України. **Предметом** виступає сукупність теоретико-методичних та прикладних аспектів кредитування малого бізнесу комерційними банками України.

Методи дослідження: аналізу і синтезу, дедукції та індукції, порівняння, абстрагування, системного підходу, спостереження, монографічний, узагальнення.

Практичне значення отриманих результатів полягає в удосконаленні механізмів кредитування малого бізнесу комерційними банками України, що сприятиме підвищенню доступності фінансування для підприємців. Запропоновані заходи можуть бути використані банками для оптимізації кредитної політики, зниження ризиків та покращення умов кредитування. Результати дослідження можуть бути корисними для розробки державних програм підтримки малого бізнесу, що сприятиме його сталому розвитку та зростанню економіки країни.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні результати досліджень було оприлюднено на всеукраїнських науково-практичних конференціях:

1) Оцінка стану кредитування суб'єктів малого бізнесу під час війни – публікація у матеріалах IX всеукраїнської науково-практичної конференції «Фінансове забезпечення економіки» (30 травня 2025 р.) – Поліський національний університет.

2) Сучасні форми кредитування підприємств малого бізнесу: світовий досвід - публікація у матеріалах міжнародної науково-практичної конференції «Політика згуртування ЄС: реальність, виклики, перспективи» (09 травня 2025 р.) – Поліський національний університет.

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи складається: Обсяг основної кваліфікаційної роботи становить 35 друкованих сторінок. Робота

складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (46 найменувань), містить 3 таблиці, 6 рисунків, додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Малий бізнес є невід'ємною складовою економіки будь-якої країни, відіграючи значну роль у створенні робочих місць, забезпеченні конкуренції та розвитку регіонів [38]. Завдяки гнучкості, здатності швидко адаптуватися до змін ринкового середовища та інноваційному потенціалу малі підприємства роблять вагомий внесок у соціально-економічний розвиток держави.

Мале підприємництво як певний стиль (тип) господарської поведінки має такі характерні риси: динамічність, ініціативність, підприємливість, цілеспрямованість, наполегливість у здійсненні задумів, творче ставлення до справи, пошук нетрадиційних рішень і нових способів дій, готовність до ризику, вміння управляти, оперативність, орієнтація на потреби споживачів та їх поведінку на ринку, комунікативність [38]. Черняєва О. І. зазначає, що головною метою малих підприємств, звичайно, є отримання прибутку [44]. Мале підприємництво є основним фактором для функціонування економіки, а також джерелом матеріальних та духовних благ [44].

Таблиця 1.1

Основні функції підприємств малого бізнесу

Функція	Зміст
Виробнича	Забезпечення виробництва товарів і послуг для задоволення потреб споживачів у різних сферах.
Інноваційна	Впровадження нових технологій, ідей та підходів, що сприяють модернізації економіки.
Соціальна	Створення робочих місць, підвищення рівня доходів населення та підтримка місцевих громад.
Фінансова	Забезпечення податкових надходжень до бюджету, що сприяє фінансовій стабільності держави.
Експортна	Розширення експортного потенціалу країни шляхом інтеграції у зовнішньоекономічну діяльність.

Джерело : наведено за даними [44].

Роль малого бізнесу у формуванні валового внутрішнього продукту та забезпеченні зайнятості населення є надзвичайно важливою. У розвинених країнах частка малого бізнесу у ВВП може досягати 50-60%, а в Україні цей показник, хоча і нижчий, залишається вагомим. Малий бізнес сприяє диверсифікації економіки, оскільки охоплює різні галузі — від виробництва до сфери послуг [38]. Крім того, він відіграє значну роль у зменшенні рівня безробіття, адже створює робочі місця для широких верств населення, включаючи молодь, людей передпенсійного віку та осіб, які не можуть знайти роботу у великих компаніях. Малий бізнес також відіграє вирішальну роль у розвитку конкурентного середовища та стимулюванні інноваційної діяльності. Завдяки значній кількості малих підприємств на ринку знижується рівень монополізації, що сприяє покращенню якості товарів і послуг [39]. Малі підприємства часто змушені шукати нові підходи до ведення бізнесу, розробляти інноваційні продукти та застосовувати сучасні технології, що стимулює загальний розвиток економіки. Саме тому у багатьох країнах світу малий бізнес розглядається як один із головних драйверів технологічного прогресу [39].

Фінансова підтримка малого бізнесу є важливим чинником його сталого розвитку та розширення діяльності. Одним із ключових джерел фінансування для малих підприємств є кредитні ресурси, які надають комерційні банки та інші фінансові установи. Завдяки кредитуванню суб'єкти малого бізнесу можуть поповнювати оборотні кошти, інвестувати в розширення виробництва, модернізацію обладнання та впровадження інновацій. Роль комерційних банків у фінансуванні малого бізнесу є надзвичайно важливою, оскільки вони не лише надають кредити, але й пропонують супутні фінансові послуги, що дозволяють підприємствам ефективно управляти своїми фінансами [8].

Кредит є незамінним елементом механізму функціонування ринкової економіки, що дозволяє створити умови для стабільної, динамічної роботи суб'єктів господарювання в різних галузях економіки [4].

Банківське кредитування – це лише процес руху позичкового капіталу між банком (кредитором) та іншими господарюючими суб'єктами (позичальниками) [17].

Сутність банківського кредитування малого бізнесу полягає в забезпеченні підприємств необхідними фінансовими ресурсами, що дозволяє їм розширювати виробництво, впроваджувати інновації, підвищувати конкурентоспроможність і вирішувати поточні фінансові труднощі.

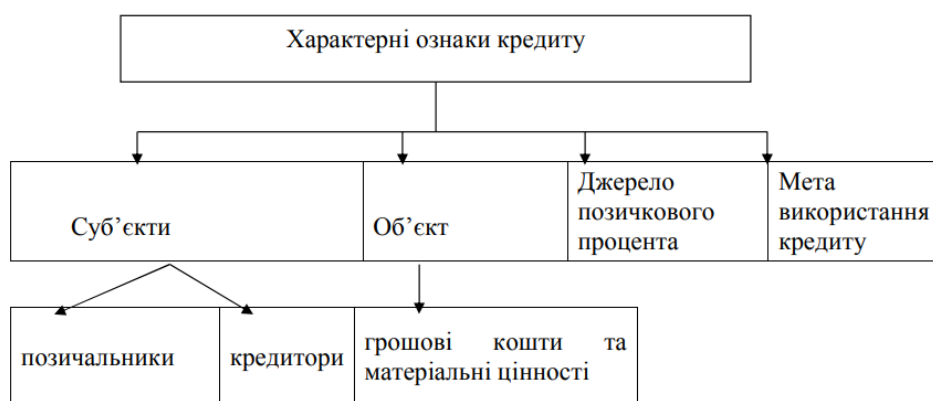

Рис. 1.1. Характерні ознаки кредиту

Джерело: наведено за даними [10]

Як відомо, процес кредитування здійснюється на основі принципів, які представлені на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Основні принципи кредитування

Джерело: наведено за даними [10]

Класифікація банківського кредитування клієнтів малого бізнесу охоплює кілька важливих аспектів, які визначають особливості та умови надання фінансових ресурсів (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація банківського кредитування клієнтів малого бізнесу

Критерій класифікації	Види кредитів
За терміном погашення	- Короткострокові (до 1 року) – для фінансування оборотного капіталу.
	- Середньострокові (1-5 років) – для інвестиційних проектів середньої складності.
	- Довгострокові (понад 5 років) – для масштабних проектів та модернізації.
За способом забезпечення	- Забезпечені (застава, гарантії, страхові поліси).
	- Незабезпечені (на основі довіри до платоспроможності позичальника).
За цільовим призначенням	- Для поповнення оборотного капіталу.
	- Інвестиційні кредити – для придбання основних засобів, модернізації.
	- Іпотечні кредити – для купівлі або будівництва нерухомості.
	- Експортно-імпортні кредити – для фінансування зовнішньоекономічної діяльності.
За формою надання	- Разові кредити – одноразове надання коштів.
	- Кредитні лінії – доступ до коштів у межах встановленого ліміту.
	- Овердрафт – покриття дефіциту коштів на рахунку.
За валютою	- У національній валюті.
	- В іноземній валюті.
За способом погашення	- Рівними частинами.
	- Ануїтетними платежами (рівними сумами щомісячно).
	- Єдиним платежем у кінці терміну.

Джерело: наведено за даними [10]

За терміном погашення кредити поділяються на короткострокові, середньострокові та довгострокові. Короткострокові кредити зазвичай надаються на термін до одного року і використовуються для фінансування поточних потреб, таких як поповнення оборотного капіталу. Середньострокові кредити, термін яких становить від одного до п'яти років, орієнтовані на реалізацію інвестиційних проектів середньої складності. Довгострокові кредити, що надаються на понад п'ять років, спрямовані на фінансування масштабних проектів, таких як модернізація виробничих потужностей або будівництво.

Залежно від способу забезпечення кредити можуть бути забезпеченими або незабезпеченими. Забезпечені кредити надаються під заставу майна, гарантії чи страхові поліси, що знижує ризики для банківської установи. Незабезпечені кредити ґрунтуються на довірі до позичальника та його платоспроможності, що робить їх доступнішими для малого бізнесу, але підвищує вимоги до кредитної історії.

За цільовим призначенням кредити поділяються на кілька категорій. Вони можуть використовуватися для поповнення оборотного капіталу, придбання основних засобів, модернізації обладнання, купівлі чи будівництва нерухомості або фінансування зовнішньоекономічної діяльності, зокрема експорту чи імпорту. Серед усіх джерел фінансування особливе місце відводиться інвестиційному кредиту [8]. Специфікою інвестиційного кредиту є те, що він здебільшого довгостроковий, має саме інвестиційний характер і потребує: 1) ретельного оцінювання інвестиційних намірів позичальника, що передбачає детальний аналіз ТЕО інвестиційних заходів за проектом; 2) встановлення плати за кредит нижче рівня дохідності за інвестиціями; розрахунку терміну кредитування залежно від терміну окупності інвестицій; 3) погашення позики та відсотків лише за рахунок доходів, які одержує інвестор від реалізації інвестиційного проекту [8].

Основні види кредиту відображені на рис. 1.3.

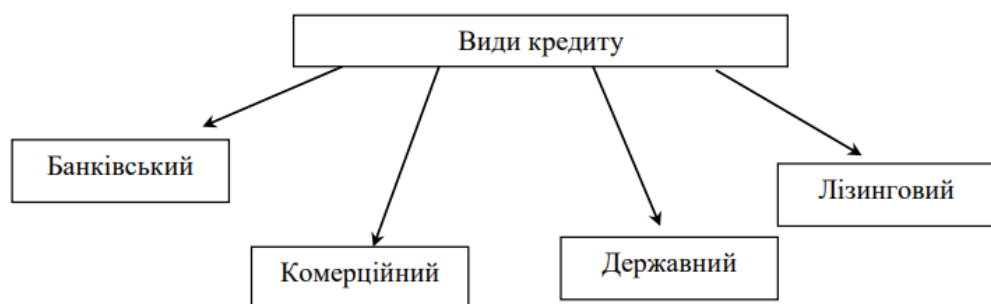

Рис. 1.3. Види кредиту

Джерело: наведено за даними [1]

Форма надання кредитів також різниться. Разові кредити видаються одноразово для конкретної потреби. Кредитні лінії дають підприємству можливість використовувати кошти у межах встановленого ліміту протягом певного періоду, що забезпечує гнучкість у фінансуванні. Овердрафт дозволяє покрити тимчасовий дефіцит коштів на рахунку підприємства. Валюта кредиту може бути національною або іноземною. Вибір валюти залежить від потреб позичальника, характеру його діяльності та умов кредитування, пропонованих банком.

Способи погашення кредитів включають рівномірне погашення основної суми боргу, ануїтетні платежі, коли підприємство сплачує рівні суми щомісяця, що включають частини основної суми боргу та відсотки, а також погашення всієї суми одним платежем у кінці терміну кредитування.

Нормативно-правове регулювання кредитування малого бізнесу в Україні є важливою складовою частиною економічної політики держави, оскільки воно забезпечує стабільність і прозорість фінансових відносин між кредиторами та позичальниками. Кредитування малого бізнесу має своєрідну специфіку, зумовлену високими ризиками та обмеженими можливостями для забезпечення кредитів. Нормативно-правова база кредитування малого бізнесу в Україні складається з низки законодавчих актів, які визначають загальні принципи кредитування, права та обов'язки учасників фінансових відносин, а також умови надання кредитів. Одним із основних законів є Закон України «Про банки і банківську діяльність» [14], який регламентує діяльність комерційних банків, зокрема надання кредитів малим підприємствам. Цивільний кодекс України [37] та Господарський кодекс України [7] визначають загальні умови укладення кредитних договорів, порядок забезпечення виконання зобов'язань за кредитами та відповідальність за невиконання умов угоди. Закон України «Про підприємництво» [15] важливий для регулювання відносин між державою та підприємцями, оскільки визначає основні умови для здійснення підприємницької діяльності та права

підприємців на отримання фінансування через банківські установи. Законодавчі акти, що регулюють кредитування малого бізнесу, також включають Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [16], який визначає основні форми державної допомоги малим підприємствам, у тому числі через субсидовані кредити. Система кредитування малого бізнесу також підтримується різними нормативно-правовими актами, що регулюють податкові пільги для малих підприємств, механізми державних гарантій за кредитами та інші форми фінансової підтримки.

Державні органи забезпечують не лише законодавче регулювання, але й здійснюють моніторинг і контроль за виконанням встановлених норм та вимог. Одним із основних органів, який регулює кредитування в Україні, є Національний банк України (НБУ). Він визначає основні принципи монетарної політики, включаючи рівень облікової ставки, що безпосередньо впливає на вартість кредитів для підприємців. НБУ також розробляє та впроваджує нормативи для банків, що забезпечують стабільність кредитних установ та захист інтересів позичальників. Важливими державними органами є Міністерство економіки України та Державна податкова служба, які займаються розробкою та реалізацією політики підтримки малого підприємництва, надаючи фінансову допомогу через спеціалізовані програми та субсидії на кредитування. Важливою є також роль Міністерства фінансів України, яке здійснює контроль за виконанням бюджету на підтримку малого бізнесу та організацію спеціальних механізмів державного фінансування. В Україні існує ряд програм підтримки малого бізнесу через кредитування.

Можна зробити висновки, що малий бізнес відіграє ключову роль в економіці, сприяючи створенню робочих місць, розвитку конкурентного середовища та стимулюванню інноваційної діяльності. Завдяки своїй гнучкості та адаптивності він є важливим фактором соціально-економічного зростання. Кредитування є важливим джерелом фінансування малого бізнесу, оскільки дозволяє підприємствам поповнювати оборотні кошти, інвестувати в

розширення виробництва та модернізацію. Банківські кредити є одним із найбільш доступних фінансових інструментів, що підтримують розвиток підприємництва. Система кредитування малого бізнесу є багатокомпонентною та залежить від різних факторів, таких як термін погашення, спосіб забезпечення, форма надання та цільове призначення кредитів. Грамотне використання кредитних ресурсів сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств та їх фінансової стабільності.

Висновки до розділу 1

1. Розкрито ключові теоретичні основи кредитування суб'єктів малого бізнесу, наголошено на значущості цієї сфери як для самих підприємців, так і для економіки держави загалом. Малий бізнес визначено як рушійну силу соціально-економічного розвитку, здатну оперативно реагувати на зміни в ринковому середовищі, формувати робочі місця, сприяти підвищенню добробуту населення, зниженню рівня безробіття та зміцненню регіональних економік. Його інноваційна, соціальна, фінансова та виробнича функції є основою формування конкурентного середовища й підтримки сталого економічного зростання.

2. Обґрунтовано роль кредитування як основного фінансового інструменту, що забезпечує доступ малого бізнесу до необхідних ресурсів. Кредити дозволяють підприємствам не лише підтримувати поточну діяльність, а й інвестувати в розвиток, модернізацію, освоєння нових ринків та технологій. Детально проаналізовано класифікацію банківських кредитів за різними критеріями, що дозволяє краще розуміти специфіку фінансування малих підприємств залежно від їх потреб та рівня ризику. Важливо, що банківське кредитування не обмежується лише наданням коштів, а також включає супровід фінансового планування, управління ризиками та оптимізації грошових потоків.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ УКРАЇНИ

Малий бізнес займає ключову роль у формуванні економіки країни, оскільки він забезпечує значну частину робочих місць і сприяє розвитку конкуренції та інновацій.

Таблиця 2.1

Кількість діючих підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства

Роки	Усього, одиниць	У тому числі		
		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства
2019	380597	518	17751	362328
2020	373822	512	17602	355708
2021	370834	610	17502	352722
2022	261924	494	14783	246647
2023	307852	512	14070	293270

Джерело: побудовано за даними [20]

З розгортанням на теренах України повномасштабної війни загальна чисельність МСП зазнала суттєвих змін. Так, порівняно з 2020 р. їхня кількість протягом 2022 р. зменшилася майже на третину. Хоча, варто зазначити, подібна тенденція спостерігалася ще в передвоєнний період, особливо стосовно малих суб'єктів підприємництва [30].

Поточний стан кредитування малого бізнесу в Україні є результатом взаємодії багатьох факторів, включаючи економічну ситуацію, політичну стабільність, а також особливості банківського сектору та його готовність фінансувати підприємства малого і середнього бізнесу [30]. Важливо зазначити, що на сьогодні малий бізнес є одним із основних двигунів економіки країни, а його розвиток безпосередньо залежить від доступності фінансування [30]. Однак в Україні кредитування малого бізнесу зазнає численних викликів, серед яких – висока вартість кредитів, недосконала

правова база, а також недостатня готовність банків надавати кредити підприємцям з високим ризиком [30].

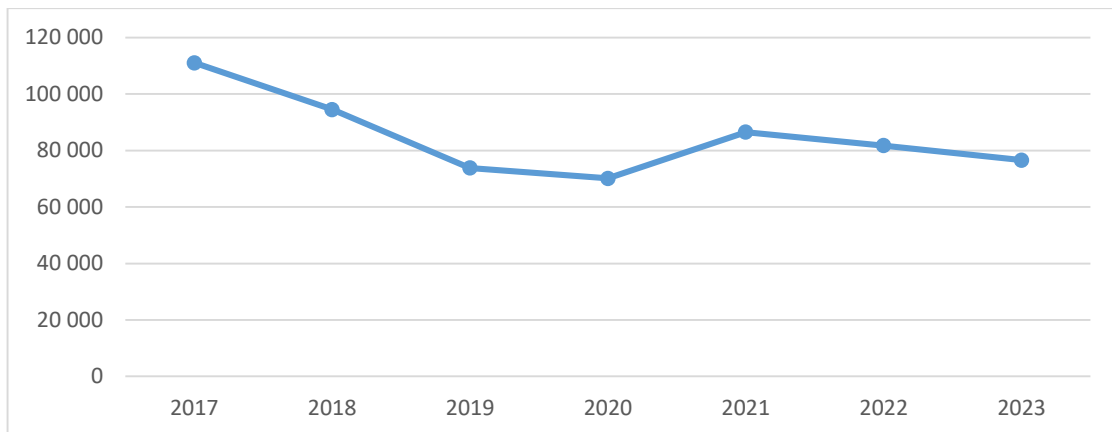

Рис. 2.1. Обсяги наданих кредитів малому бізнесу, млн грн

Джерело: складено автором

Основні тенденції розвитку кредитування малого бізнесу в Україні відображаються в тому, що на фоні економічної нестабільності банки стали більш обережними у наданні позик [25].

Зростаючі ставки за кредитами (рис. 2.2), зростання ризиків через інфляцію та валютні коливання значно ускладнюють доступ до кредитних ресурсів для підприємців. Однак на фоні таких труднощів, банки починають розширювати своє портфоліо продуктів для малого бізнесу, пропонуючи не лише стандартні кредити, а й інноваційні фінансові інструменти, зокрема, мікрокредити, лізинг і факторинг. Водночас державні програми підтримки малого бізнесу стали важливим чинником, що частково компенсує високі відсоткові ставки та ризики для підприємців [30].

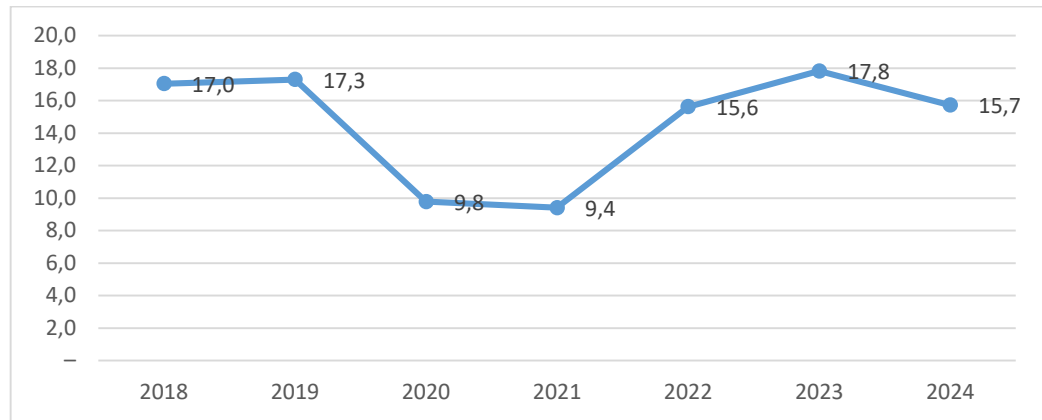

Рис. 2.2. Динаміка процентних ставок для малого бізнесу, %

Джерело: складено автором

Вплив економічної ситуації на доступність кредитів для малого бізнесу є значним. Україна переживає періоди економічної нестабільності, що характеризуються інфляцією, девальвацією національної валюти, нестабільними умовами на фінансових ринках. Це створює великі труднощі для малих підприємств, які потребують фінансування для розширення виробництва або запуску нових проєктів [32]. Зміни в економічній ситуації прямо впливають на ставку рефінансування Національного банку України, а отже, на процентні ставки за кредитами для малого бізнесу. У результаті, високі ставки і короткі терміни кредитування роблять кредити для малих підприємств не зовсім доступними, що ускладнює їм розширення бізнесу і реалізацію інвестиційних проєктів [32].

Програми підтримки малого бізнесу через кредитування є важливим елементом фінансової політики держави. За останні роки було впроваджено кілька таких програм, зокрема Програма підтримки малого і середнього бізнесу через механізм «Доступні кредити 5-7-9%», що значно знизила відсоткову ставку для малих підприємств [32]. У рамках цієї програми, підприємці могли отримати кредити за ставкою, яка варіюється від 5 до 9%, залежно від умов кредитування та виду діяльності. Проте ефективність таких програм не завжди є високою, оскільки вони не охоплюють усі сегменти малого бізнесу, а також потребують значних витрат на адміністрування та контроль за використанням фінансування. Усього з початку 2024 року бізнес

отримав 20 325 пільгових кредитів на загальну суму 75,9 млрд гривень, а від старту «5-7-9%» (лютий 2020 року) — 99,3 тисячі кредитів на суму 342,8 млрд гривень. Серед регіонів лідерами за сумами укладених кредитних договорів є Львівська, Дніпропетровська, Одеська, Київська, Харківська, Вінницька, Полтавська області та м. Київ [11].

Основною грантовою програмою від держави для стимулювання розвитку бізнесу в воєнних умовах вважається проєкт Уряду «єРобота», що передбачає надання громадянам України грантів для створення власного бізнесу та для отримання навчання [13]. 12 млрд грн інвестувала держава в розвиток малого й середнього бізнесу через грантові програми «єРобота». Фінансову підтримку на старт або розвиток своєї справи отримали майже 25 000 підприємців. 75% з інвестованих коштів грантери вже повернули у вигляді сплачених податків та зборів до бюджету [12].

В рамках програми «Власна справа», громадяни України мають можливість отримати фінансову допомогу від держави у виді мікрогранту — в розмірі від 50 до 250 тисяч гривень [3]. Такі кошти можна витратити на придбання необхідного обладнання або його лізинг, закупівлю основної сировини або матеріалів, оренду об'єктів нерухомості. Обов'язковою умовою отримання коштів є створення 1-2 робочих місця. Європейський банк реконструкції та розвитку з допомогою наявного фінансування від ЄС та донорських країн, сьогодні пропонує гранти для малого та середнього підприємництва для розвитку бізнесу [40].

Проблеми та бар'єри на шляху розвитку кредитування малого бізнесу в Україні залишаються значними. До основних проблем можна віднести високу вартість кредитів, складні та бюрократичні процедури отримання фінансування, а також ризики, пов'язані з непередбачуваністю економічної ситуації в країні [35]. Багато малих підприємств стикаються з труднощами при забезпеченні кредитів, оскільки банки вимагають високих вимог до застави та фінансової звітності, яких багато підприємців не мають. Крім того,

обмеженість фінансових ресурсів у самих банках, наявність ризиків для кредиторів у вигляді непогашених боргів або невизначеності економічної ситуації також стримують банки від активнішого кредитування малого бізнесу [35].

У процесі налагодження ситуації потрібна тісна співпраця банків, підприємців і держави (рис. 2.3).

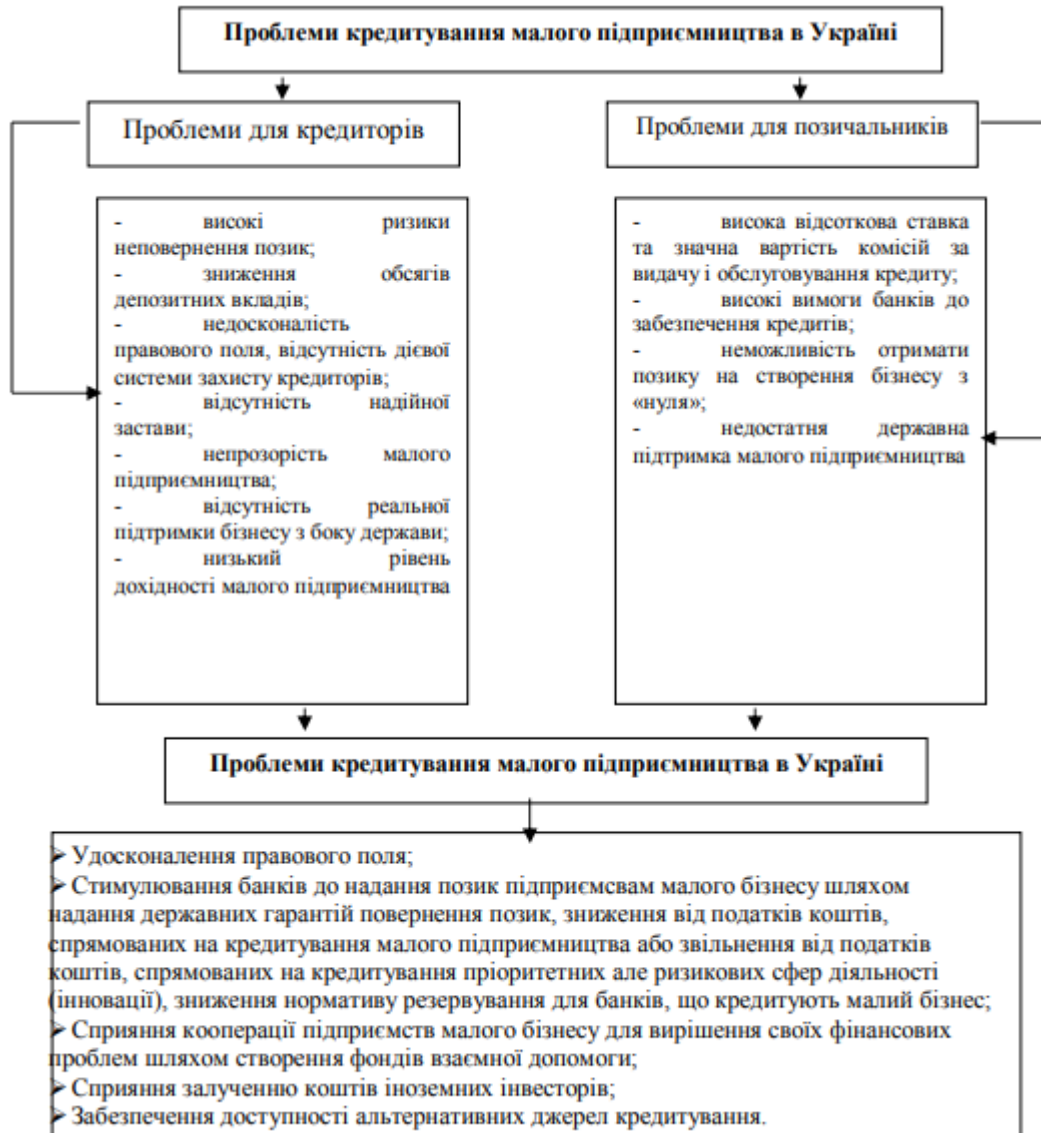

Рис. 2.3. Проблеми кредитування малого підприємництва в Україні

Джерело: наведено за даними [10]

Загалом, хоча ситуація з кредитуванням малого бізнесу в Україні поступово покращується завдяки державним програмам та адаптації банківських продуктів до потреб підприємців, залишаються значні бар'єри, які

потребують вирішення. Одним з основних напрямків для розвитку є зниження вартості кредитів, спрощення процедур отримання фінансування та розвиток нових механізмів підтримки малого бізнесу, що дозволить підвищити доступність та ефективність кредитування для цього важливого сектора економіки.

Можна зробити висновки, що кредитування малого бізнесу в Україні стикається з численними викликами, серед яких висока вартість кредитів, бюрократичні процедури, жорсткі вимоги до застави та нестабільна економічна ситуація. Це ускладнює доступ підприємців до фінансування та стримує їхній розвиток. Державні програми, такі як «Доступні кредити 5-7-9%» та грантовий проєкт «єРобота», відіграють важливу роль у підтримці малого бізнесу, знижуючи фінансове навантаження на підприємців і сприяючи створенню нових робочих місць. Однак ефективність цих ініціатив потребує покращення, зокрема розширення охоплення та оптимізації механізмів фінансування. Попри економічні труднощі, банки адаптуються до змін, пропонуючи малому бізнесу нові фінансові інструменти, такі як мікрокредити, лізинг та факторинг. Подальший розвиток цього напрямку, а також тісніша співпраця між банками, державою та підприємцями можуть сприяти покращенню умов кредитування та стимулюванню економічного зростання.

Висновки до розділу 2

У другому розділі здійснено ґрунтовний аналіз сучасного стану та особливостей кредитування малого бізнесу комерційними банками України, з урахуванням економічної, політичної та соціальної ситуації в країні. Визначено, що малий бізнес продовжує відігравати важливу роль у структурі національної економіки, однак його функціонування значною мірою залежить від доступності фінансових ресурсів, перш за все — кредитних. Дані свідчать про суттєве скорочення кількості малих підприємств у 2022 році, що стало

наслідком повномасштабної війни та загального погіршення ділового середовища. Проте у 2023 р. спостерігається поступове відновлення, що вказує на стійкість цього сектора та потенціал для подальшого розвитку за умови належної фінансової підтримки.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТУВАННЯ

МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Зарубіжний досвід підтримки та кредитування малого бізнесу є важливим орієнтиром для розробки ефективних механізмів фінансування цього сектора економіки в Україні. Багато розвинутих країн мають успішні практики, які допомогли створити сприятливі умови для розвитку малого підприємництва через доступ до фінансових ресурсів [4; 7].

Основними принципами підтримки малого бізнесу в розвинутих країнах є надання доступу до фінансових ресурсів, підтримка інновацій та технологічного розвитку, зниження адміністративних бар'єрів, податкові пільги та державні гарантії за кредитами. Крім того, важливою складовою є розвиток спеціалізованих фінансових установ, які мають на меті сприяння розвитку малих та середніх підприємств (МСП), а також надання їм консультаційної та інформаційної підтримки.

У США одним із основних інструментів підтримки малого бізнесу є програма кредитних гарантій, яку реалізує Адміністрація малого бізнесу (SBA) [7]. Ця програма надає гарантії для кредитів, що дозволяє малим підприємствам отримувати фінансування за сприятливими умовами. Важливою особливістю є те, що SBA працює в партнерстві з комерційними банками, що дозволяє знизити ризики для останніх і полегшує процес отримання кредиту малими підприємствами. Програми підтримки малого бізнесу в США також включають надання субсидій для інновацій, пільгових кредитів та програм для розвитку експорту [7].

У країнах Європейського Союзу підтримка малого бізнесу реалізується через механізми фінансування з боку Європейського інвестиційного банку та національних державних інститутів. Програми кредитування для малих підприємств включають фінансування через фондові та банківські

інструменти, а також через національні гарантійні програми [7]. ЄС також активно підтримує стартапи через різноманітні грантові програми, зокрема через Horizon 2020, що сприяє розвитку інноваційних підприємств. Ключовим аспектом є надання фінансової підтримки на ранніх етапах розвитку, що дозволяє малим компаніям реалізувати свої ідеї без необхідності шукати великі кредити [29].

Японія і Південна Корея мають свої унікальні підходи до підтримки малого бізнесу. У Японії створено систему мікрокредитування, що дає змогу малим підприємствам отримувати фінансування без обов'язкової застави [7]. Також важливу роль у підтримці малого бізнесу відіграють державні агентства, які надають консультації з питань організації бізнесу та виходу на міжнародні ринки. Південна Корея зосереджується на підтримці інноваційних стартапів, фінансуючи їх через спеціалізовані венчурні фонди та програми для малого бізнесу в високотехнологічних галузях [7].

Великобританія та Канада також мають добре розвинену систему фінансової підтримки малого бізнесу через спеціалізовані фінансові установи. У Великобританії існує мережа малих бізнес-банків, які надають кредитні лінії, лізингові послуги та спеціалізовані програми підтримки для стартапів [19]. Канада, в свою чергу, активно підтримує малий бізнес через Канадський фонд розвитку малого бізнесу, який надає кредити та гарантії для підприємств, що мають труднощі з доступом до традиційних фінансових ресурсів [26].

Адаптація зарубіжного досвіду до українських умов є важливою задачею для розвитку малого бізнесу в Україні. Українські підприємці часто стикаються з високими процентними ставками, бюрократичними бар'єрами та обмеженим доступом до фінансування [19]. Однак, на основі зарубіжного досвіду можна розробити ефективні механізми підтримки, зокрема шляхом створення державних гарантій за кредитами, розвитку венчурного фінансування та спеціалізованих фінансових інститутів, а також покращення інфраструктури для стартапів [7].

Отже, основними напрямками вдосконалення кредитування малого бізнесу в Україні є:

1. Запровадження державних кредитних гарантій – створення механізму гарантій за кредитами, що зменшить ризики для банків та стимулюватиме їх до активнішого кредитування малого бізнесу.

2. Зниження процентних ставок та доступ до дешевих ресурсів – державна підтримка у вигляді компенсації відсотків або доступу до кредитів із низькими ставками [34]. Можливими шляхами вирішення цієї проблеми є:

- Державне субсидування процентних ставок для підприємств, які відповідають певним критеріям (наприклад, працюють у стратегічних галузях або створюють нові робочі місця).

- Залучення міжнародних кредитних ліній із низькими ставками через співпрацю з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) та іншими міжнародними організаціями.

3. Розвиток спеціалізованих фінансових установ – створення державних та приватних банків або фондів, які надаватимуть кредити малому бізнесу на вигідних умовах [23]. В Україні доцільно розширити діяльність таких установ або створити нові, що зможуть пропонувати:

- кредитні лінії з гнучкими умовами погашення;
- лізингові програми для малого бізнесу, які дозволять оновлювати обладнання без значних одноразових витрат;
- факторингові послуги, що допоможуть підприємцям отримати фінансування на основі майбутніх надходжень;

4. Спрощення бюрократичних процедур – зменшення адміністративних перешкод при отриманні кредитів, спрощення подачі документів. Важливими кроками можуть бути:

- впровадження цифрових платформ для онлайн-заявок на кредити, що зменшить час розгляду;

- автоматизовані скорингові моделі для оцінки платоспроможності бізнесу, що зменшить залежність від застави;
 - створення «єдиного вікна» для консультацій і подання документів;
5. Розширення венчурного та мікрокредитування – підтримка стартапів через венчурні фонди та мікрокредити для малого бізнесу без необхідності надання застави.
6. Грантові програми та субсидії – створення програм державної підтримки інноваційних проєктів та стартапів.
7. Інформаційна та консультаційна підтримка підприємців – надання бізнес-освіти, консультацій щодо доступу до фінансування та ефективного управління кредитами.
8. Співпраця з міжнародними фінансовими інституціями – залучення ресурсів Європейського інвестиційного банку, МФК та інших міжнародних організацій.

Можна зробити висновки, що успішні практики США, ЄС, Японії, Південної Кореї та Канади демонструють, що ефективна підтримка малого бізнесу базується на державних гарантіях, доступі до пільгових кредитів, розвитку спеціалізованих фінансових установ і венчурного фінансування. Впровадження аналогічних механізмів в Україні сприятиме покращенню фінансової доступності для підприємців. В Україні ключовими проблемами малого бізнесу залишаються високі процентні ставки, складні адміністративні процедури та обмежений доступ до фінансування. Запровадження державних кредитних гарантій, субсидування процентних ставок і спрощення бюрократичних процедур (наприклад, через цифрові платформи) сприятиме розвитку малого підприємництва. Окрім традиційного банківського кредитування, малий бізнес в Україні потребує розширення мікрокредитування, факторингових послуг, лізингових програм та венчурного фінансування. Співпраця з міжнародними фінансовими інституціями, такими як Європейський інвестиційний банк та МФК, може забезпечити

підприємствам доступ до дешевих кредитних ресурсів і сприяти їхньому сталому розвитку.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі розкрито можливі напрями вдосконалення системи кредитування малого бізнесу в Україні з урахуванням ефективних зарубіжних практик. Зарубіжний досвід доводить, що стабільне зростання малого бізнесу можливе лише за умов доступу до дешевих фінансових ресурсів, наявності державних гарантій, спеціалізованих програм підтримки, спрощених процедур та консультаційного супроводу.

Запропоновано низку конкретних шляхів вдосконалення механізмів кредитної підтримки малого бізнесу. Насамперед йдеться про запровадження державних кредитних гарантій, які зменшать ризики для банків і зроблять фінансування більш доступним. Важливою складовою є також зниження вартості позик — через субсидування процентних ставок або залучення дешевих міжнародних фінансових ресурсів.

Отже, розвиток кредитування малого бізнесу в Україні потребує комплексного підходу, в якому поєднуються фінансова, інституційна, адміністративна та освітня складові. Впровадження адаптованих до українських реалій міжнародних практик здатне суттєво покращити доступ до фінансування, стимулювати інновації та зміцнити економічну стійкість малого підприємництва як ключового елементу економіки країни.

ВИСНОВКИ

1. Малий бізнес відіграє важливу роль в економіці України. Його частка у структурі ВВП залишається суттєвою: у 2023 році вона становила близько 20%, при тому, що на підприємствах малого бізнесу було зайнято понад 60% усіх працевлаштованих у сфері підприємництва. У структурі експорту на долю МБ припадало понад 10% загального обсягу.

2. Кількість малих підприємств в Україні зазнала скорочення внаслідок повномасштабної війни. У 2022 році їхня чисельність зменшилася майже на третину у порівнянні з 2020 роком, однак у 2023 році почалося поступове відновлення: кількість малих підприємств зросла з 246,6 тис. до 293,3 тис.

3. Кредитування є ключовим джерелом фінансування малого бізнесу, дозволяючи забезпечити поповнення оборотних коштів, реалізацію інвестиційних проєктів та модернізацію виробництва. Банківські кредити залишаються базовим і найпоширенішим інструментом фінансування в Україні.

4. Система кредитування малого бізнесу в Україні стикається з низкою проблем, серед яких основними є: висока вартість кредитних ресурсів (ставки 18–25% річних), жорсткі вимоги до застави, складність процедур, короткі терміни кредитування та нестабільна економічна ситуація.

5. Державні програми підтримки малого бізнесу (зокрема “Доступні кредити 5-7-9%” та «єРобота») стали дієвим інструментом у зниженні кредитного навантаження. Станом на початок 2024 року у межах програми “5-7-9%” видано 99,3 тис. кредитів на суму понад 342,8 млрд грн, а в межах грантових програм «єРобота» фінансову допомогу отримали близько 25 тис. підприємців.

6. Комерційні банки почали адаптувати свої продукти до потреб малого бізнесу, пропонуючи мікрокредити, лізинг, факторинг, овердрафти та

кредитні лінії. Водночас попит на такі продукти зростає, особливо серед новостворених підприємств та учасників грантових програм.

7. Зарубіжний досвід демонструє ефективність підтримки малого бізнесу через державні кредитні гарантії, розвиток спеціалізованих фінансових установ, субсидування процентів, стартап-гранти та венчурне фінансування. Зокрема, програми SBA у США, Horizon 2020 у ЄС, фонди мікрокредитування в Японії та Південній Кореї є успішними прикладами.

8. Для покращення умов кредитування в Україні доцільно впроваджувати комплексні заходи, включаючи запровадження державних гарантій за кредитами, спрощення бюрократичних процедур (через цифровізацію), розвиток мікрофінансування, створення спеціалізованих банківських продуктів та поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями (ЄІБ, МФК, USAID).

.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блащук-Дев'яткіна Н., Себестянович І. Кредитування малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки України. *Молодий вчений*. 2021. № 3 (91). С. 341–344.
2. Буга Є. Р. Кредитування малого та середнього бізнесу: суть, види та перспективи розвитку за матеріалами АБ «Укргазбанк». *Хмельницький Національний університет*. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f7a5203c-3bda-4e4d-a436-07c75ed3f2c8/content> (дата звернення 20.03.2025).
3. Вітюк А. О. Роль кредитування в діяльності підприємств. *Сумський Державний університет*. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/339162252.pdf> (дата звернення 20.03.2025).
4. Власна Справа: більше українців зможуть отримати гранти на старт або розвиток бізнесу у 2025 році. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/ca2eb10c-4f90-4215-a210-1b23aa410bfc?lang=uk-UA&title=VlasnaSprava> (дата звернення 04.04.2025).
5. Гаркуша Ю. О. Банківські інструменти кредитного забезпечення великих підприємств в Україні. *БІЗНЕСІНФОРМ* № 1/2024. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-1_0-pages-292_297.pdf (дата звернення 20.03.2025).
6. Головатюк А. В. Оцінка кредитоспроможності позичальника. *Тернопільський Національний економічний університет*. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28335/1/Головатюк%20А.%20В..pdf> (дата звернення 20.03.2025).
7. Гончарук Т. В. Зарубіжний досвід розвитку підприємницьких структур та можливості його використання в Україні. *Ефективна економіка* № 9, 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5772> (дата звернення 04.04.2025).

8. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 04.04.2025).
9. Гришук Н. В. Особливості сучасного кредитування представників малого та середнього бізнесу. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/88.pdf (дата звернення 20.03.2025).
10. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в США. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29001.pdf> (дата звернення 01.04.2025).
11. Долішна Н. В. Банківське кредитування малого бізнесу в Україні. *Тернопільський Національний економічний університет*. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1869/1/Dolishna%20N.V.,%20BSzm-51.pdf> (дата звернення 20.03.2025).
12. Доступні кредити 5-7-9%: від початку року український бізнес отримав 20 325 пільгових кредитів на 75,9 млрд грн. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/8b1ae938-59cf-4537-add2-d61256094131?lang=uk-UA> (дата звернення 20.03.2025).
13. «Робота: 12 млрд грн інвестувала держава в розвиток малого й середнього бізнесу через гранти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yerobota-12-mlrd-hrn-investovala-derzhava-v-rozvytok-maloho-i-serednoho-biznesu-cherez-hranty> (дата звернення 19.03.2025).
14. «Робота: Гранти від держави на відкриття чи розвиток бізнесу. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c-a69f-f3d0fdb8b977&title=Robota-GrantiVidDerzhaviNaVidkrittiaChiRozvitokBiznesu> (дата звернення 17.03.2025).
15. Закон України «Про банки і банківську діяльність» 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 04.04.2025).

16. Закон України «Про підприємництво» від 07.02.1991 № 698-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text> (дата звернення 04.04.2025).

17. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення 04.04.2025).

18. Заяць А.І. Вплив банківського фінансування на розвиток підприємництва: магістерська робота. *Сумський Державний університет*. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstreamdownload/123456789/87360/1/Zaiats_mag_r ob.pdf (дата звернення 20.03.2025).

19. Казак О. О. Сучасні імперативні тренди аналізу кредитоспроможності позичальників банку. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2021/98.pdf (дата звернення 20.03.2025).

20. Квасниця О. Особливості державної підтримки малого бізнесу у зарубіжних країнах. *Світ фінансів*. 2/2012. С. 177-187. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/14622/1/Особливості%20державної%20підтримки%20малого%20бізнесу%20у%20зарубіжних%20країнах.pdf> (дата звернення 04.04.2025).

21. Кількість підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_ed/kp_ed_u/arh_kp_ed_u.htm (дата звернення 02.04.2025).

22. Класифікація підприємств. URL: https://services.dtki.ua/catalogues/other_dov/23-klasifikaciia-pidprijemstv (дата звернення 20.03.2025).

23. Коваленко В. В. Банківський кредит у формуванні фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*: Вип. №22/2020. URL:

<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/47/44> (дата звернення 20.03.2025).

24. Коваленко В., Радова Н. Банківський кредит у формуванні фінансовоінвестиційного механізму розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. *Economy and society*. 2020. № 22. URL: <https://doi.org/10.32782/25240072/2020-22-3> (дата звернення: 22.05.2025)

25. Мушій Р. І. Взаємодія малого бізнесу та фінансово кредитного сектору: фінансові технології, продукти, сервіс культура. *Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича*. Чернівці. 2023. 64 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9771/Мушій%20Р..pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 31.03.2025).

26. Наглядова статистика : офіційний сайт НБУ. URL : <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 22.05.2025)

27. Олійник І. І. Оцінка кредитоспроможності позичальника банку. *Національний Університет харчових технологій*. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1189073a-a6ac-4d9d-bfed-7d0aaf85895c/content> (дата звернення 20.03.2025).

28. Омелечко Д. Оцінка кредитоспроможності позичальників банку. *Національний авіаційний університет*. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/60635/1/Омелечко.pdf> (дата звернення 20.03.2025).

29. Панфілова Я. А. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/30406/1/t-k_23.04.20_126-129.pdf (дата звернення 04.04.2025).

30. Панченко О. М. Оцінка кредитоспроможності в системі внутрішнього контролю підприємства. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/93.pdf (дата звернення 20.03.2025).

31. Партин Г. О. Кредитування діяльності малих і середніх підприємств в Україні: сучасні особливості та шляхи розвитку. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2022/74.pdf (дата звернення 20.03.2025).

32. Підтримка малого та середнього бізнесу у світі. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28947.pdf> (дата звернення 03.04.2025).

33. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problems-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak> (дата звернення 03.04.2025).

34. Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні : матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів (м. Львів, 2 березня 2023 р.): тези доповідей. Львів: *Львівський торговельно-економічний університет*, 2023. 560 с. URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Ekonomiky/2023/2023.03.02_Materiali_III_Mizhnarodna_npk_molodikh_vchenikh_i_studentiv.pdf (дата звернення 02.04.2025).

35. Програма «Доступні кредити 5-7-9%». URL: <https://bdf.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Prohrama-Dostupni-kredyty-5-7-9.pdf> (дата звернення 15.03.2025).

36. Романишин В. О. Сучасні підходи до оцінки кредитоспроможності корпоративних підприємств малого бізнесу. *Економіка та суспільство*: Випуск №68/2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4963/4908> (дата звернення 20.03.2025).

37. Савчук Р. Р. Шляхи вдосконалення кредитування бізнесу. *Поліський національний університет*, Житомир, 2023. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15157/1/Savchuk_RR_07_2_2023.pdf (дата звернення 29.03.2025).

38. Семченко А. Оцінка стану кредитування суб'єктів малого бізнесу під час війни. *Фінансове забезпечення економіки*: матеріали ІХ всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. 30 травня 2025 р. Житомир: Поліський національний університет, 2025. С..

39. Семченко А. Сучасні форми кредитування підприємств малого бізнесу: світовий досвід. *Політика згуртування ЄС: реальність, виклики, перспективи*: зб. наукових праць міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир. 09 травн. 2025 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2025. С.

40. Серeda А. М. Джерела та проблеми фінансування малого бізнесу в Україні. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/182.pdf> (дата звернення 26.03.2025).

41. Фольтович Д., Блащук-Дев'яткіна Н. Особливості кредитування малого та середнього бізнесу в умовах війни. *Innovation and Sustainability*. 2024. № 2. С. 82-91.

42. Хоменко К. А. Роль міжнародних економічних організацій у кредитуванні малого та середнього бізнесу в Україні. *Національний авіаційний університет*. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/51445/1/диплом%20Хоменко%20КА.pdf> (дата звернення 20.03.2025).

43. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 04.04.2025).

44. Черняєва О. І. Кредитування підприємств малого та середнього бізнесу. *Вісник Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету НБУ*. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2010/19.pdf (дата звернення 20.03.2025).

45. Шульга Н. П. Фінансові інституції – сучасні виклики та нові можливості: тези доповідей всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Фінансові інституції – сучасні виклики та нові можливості». Київ: Державний торговельно-економічний університет, 2024. 228 с. URL:

<https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/2cdaa96f124c546760b09cdc20a6b35f.pdf>

(дата звернення 20.03.2025).

46. Які державні програми та гранти існують для українського бізнесу. URL: <https://blog.youcontrol.market/iaki-dierzhavni-proghrami-ta-ghranti-isnuiut-dlia-ukrayinskogho-bizniesu/> (дата звернення 01.04.2025).